

17e jaargang nr.4
1978 - 1995.

valk hof nieuws

COLOFON VALKHOFNIEUWS

VALKHOFNIEUWS: Verschijnt 4x per jaar en is een uitgave van de Valkhofvereniging.
ISSN: 1382-3760

REDACTIEADRES: GROENESTRAAT 28
6669 DS DODEWAARD.

REDACTIELEDEN: H. Schoonwater;
M. Vollebregt;
A. Janssen.

ARTIKELEN: Aanleveren Valkhofnieuws 1: s.v.p. vóór 18 februari 1996 (indien mogelijk opschijf).
De redactie behoudt het recht artikelen in te korten of niet plaatsen.

VALKHOFVERENIGING

LIDMAATSCHAP: Postbus 1390 6501 BJ NIJMEGEN.

CONTRIBUTIES: f20,- per jaar (65+ f15,- v.a. 2e jr.)
op Postbankrek 44.38.363 t.n.v.
Valkhofvereniging Nijmegen.

VALKHOFKAPEL: Conservator: drs. E.F.M. Boshouwers
Groenewoudseweg 49 6524 TP

NIJMEGEN

Tel.: 080-232587.

VALKHOFSTICHTING

SCHENKINGEN: ABN AMRO bank Nijmegen.
Rekeningnummer: 53.76.75.930.
Giro ABN AMRO bank: 82.10.25.
Valkhofstichting beheert herbouwfonds.

VOORWOORD

Door Maurice Vollebregt

Eindelijk! Het zeventien jaar lange streven van onze vereniging om de Valkhofburcht herbouwd te krijgen, lijkt zijn vruchten af te werpen.

Er zijn nieuwe, zeer goed onderbouwde plannen gemaakt, die zojuist aan het College van B & W en de Gemeenteraad van Nijmegen gepresenteerd zijn. We hebben er voor gekozen, om dit nummer vrijwel gelijk met deze presentatie te laten uitkomen.

Op deze manier kunnen we U als lid maximaal informeren, en hoeft U dit nieuwe herbouw-initiatief niet via de krant te vernemen. In het hierna volgende artikel licht dhr. Boshouwers de plannen uitgebreid toe.

Hoewel de herbouwplannen de kern van dit nummer vormen, bleef er genoeg ruimte over voor andere artikelen. Zo laat voorzitter Nooy op samenvattende wijze zien, hoe de gemeentelijke besluitvorming en de uiteindelijke keuze voor het museum op het Kelfkensbos verlopen is.

Wist U trouwens dat de St.Nicolaaskapel binnen enkele maanden definitief voorzien wordt van een klimaatregeling? Het vocht zal verdwijnen, de temperatuur wordt aangenaam, en van het geheel is niets te zien. U leest er meer over in dit nummer.

Tweehonderd jaar geleden, in 1795, werd in Arnhem het besluit tot afbraak van de burcht genomen. De heer Schoonwater heeft er een interessant en indringend artikel aan gewijd.

Het bestuur en de redactie spreken de hoop uit, dat de gepresenteerde plannen zullen aanslaan. Zoals het er nu voorstaat, zou de burcht binnen enkele jaren kunnen herrijzen!

HERBOUWPLANNEN GEPRESENTEERD AAN COLLEGE & RAAD VAN DE STAD

Door drs. Fer Boshouwers, secretaris-conservator

Parallel aan de presentatie van nieuwe herbouwplannen aan het College van Burgemeester en Wethouders en de Leden van de Raad der Gemeente Nijmegen, acht het bestuur van de Valkhofvereniging het alleszins reëel de leden van de Valkhofvereniging in te lichten over de stand van zaken. Krantenberichten mogen niet als een overval worden ervaren door hen, die door hun betrokkenheid - soms al vanaf de oprichting van de vereniging in 1978 - hun steun hebben getoond.

Uiteraard zijn de doelstellingen van onze vereniging en van onze stichting bij de oprichting reeds geformuleerd en in de afgelopen zeventien jaren steeds nagestreefd.

Ik citeer artikel 2 der statuten van de vereniging.

“De vereniging heeft ten doel:

- a. het in brede kring belangstelling kweken voor het Valkhof te Nijmegen in de meest ruime zin en voor zijn geschiedenis;
- b. het bestuderen van de mogelijkheden van een gehele of gedeeltelijke opbouw van de burcht c.a.;
- c. het ijveren voor het toeristisch aantrekkelijk maken van het Valkhof in de meest ruime zin.”

Vervolgens citeer ik artikel 2 der statuten van de stichting.

“De stichting stelt zich ten doel de doelstellingen van de Valkhofvereniging te concretiseren door:

- a. het in eigendom, huur of erfpacht of anderszins in duurzaam gebruik trachten te verkrijgen van op het Valkhof aanwezige gebouwen en/of bouwwerken;
- b. het oprichten, beheren en exploiteren van gebouwen en/of bouwwerken op het Valkhof;
- c. het verwerven en beheren van fondsen die tot realisering van de doelstellingen van de stichting nuttig kunnen zijn.”

Met name Art. 2 onder lid b van de vereniging staat op dit moment sterk in de belangstelling. En daar volgt direct op art. 2 onder lid b van de stichting. Trouwe lezers van “De Gelderlander” hebben recent in deze krant kunnen lezen, dat er sprake is van een nieuwe studie omtrent een eventuele herbouw van de Valkhofburcht.

Zijn die plannen serieus, zult U zich afvragen. Daarop kan ik inderdaad met een volmondig ‘ja’ antwoorden. Immers, de plannen zijn nog nooit zo dicht bij verwerkelijking geweest dan nu het geval is.

De feiten op een rijtje. Op zeker moment kwam ik in contact met de Nijmeegse ontwikkelaar Ron Lubbers van het bureau ICE-Ontwikkeling, en in dat gesprek kwam het Valkhof heel nadrukkelijk aan de orde. Een van de aanzetten was het reeds bestaande plan om de zogenaamde vicariswoning te herbouwen, zodat een beter beheer van de kapel mogelijk zou zijn. Ook het nieuw te bouwen museum kwam ter sprake in relatie tot de plannen tot herbouw van de burcht. Het is, zoals U weet, binnen en buiten vereniging al vaak voorgesteld om de museumcollecties van museum Kam en van de commanderie van St. Jan onder te brengen in de herbouwde Valkhofburcht.

Politiek gezien bleek dit geen haalbare kaart, zodat een andere weg werd ingeslagen. De vraag kwam op wat er dan met een te herbouwen burcht zou kunnen worden gedaan. Het is namelijk onmogelijk zo'n burcht alleen te beschouwen als een kijkdoos om de mensen te laten beleven hoe de burcht er ooit uit heeft gezien. Financiëel is dat niet haalbaar, want dat zou betekenen, dat het erin geïnvesteerde kapitaal nooit zijn rente zou opbrengen en er uiteindelijk sprake zou zijn van een onrendabele exploitatie.

De ontwikkelaar heeft een groep deskundigen om zich heen verzameld om het basisidee van de Valkhofvereniging uit te werken. Vanuit haar doelstellingen en de praktijk van het kapelbeheer heeft de vereniging een aantal randvoorwaarden en eisen geformuleerd. Deze treft U verderop in dit artikel aan. Deze vormen de grondslag voor een intentieverklaring van de ontwikkelaar en de Valkhofvereniging naar elkaar om gezamenlijk het project ter hand te nemen, rekening houdend met elkaars specifieke doelstellingen. Vanuit

die onderscheiden posities en verantwoordelijkheden fungeren de ontwikkelaar en ik als co-projectleiders. Daarbij weet ik mij actief gesteund door het bestuur, waarvan Maurice Vollebregt, als lid van onze interne herbouwcommissie, bijdragen levert inzake achtergrondkennis van de burcht. Drs. Jack Nooy - voorzitter vanaf de oprichting - adviseert, stuurt en levert bijdragen vanuit de vele teksten, die hij inmiddels heeft geschreven en vergaard.

Intensief contact met politici liep parallel aan de plannen; dit om stap voor stap een weg uit te stippelen. Je kunt immers een plan niet voluit ontwikkelen, zonder enige zekerheid te hebben met betrekking tot de politieke haalbaarheid ervan.

Contact met een paar wethouders was er al geweest over de herbouwplannen m.b.t. vicariswoning. Deze contacten kregen echter een andere dimensie door de bemoeienissen van de ontwikkelaar. Op zeker moment kon in gezamenlijk overleg gesondeerd worden of er een cultureel-economische basis kon worden gevonden voor de herbouw. Door - zoals boven vermeld - deskundigen van meerdere disciplines aan te trekken, kwamen reële mogelijkheden voor een financiële onderbouwing naar boven.

Deze plannen werden uitgewerkt in het licht van drie aspecten:

1. Economisch-toeristisch;
2. Cultureel-historisch en
3. Architectonisch-planologisch.

Deze elementen zouden in een voorlopig haalbaarheidsonderzoek moeten worden verwerkt, zodat een min of meer sluitend, overzichtelijk geheel zou ontstaan.

De economische onderbouwing krijgt de volgende vorm: In de te ontwikkelen bouwvolumen zal een drietal functies centraal staan, te weten: een internationaal expocentrum voor bedrijven, een deels daaraan gekoppelde hotelaccommodatie van internationale allure, een aantal horecafaciliteiten op niveau, en een aantal kwalitatief hoog-

waardige detailhandelszaken. De hoofdexploitanten hebben inmiddels een intentieverklaring uitgesproken inzake hun deelname. Daarnaast zal de Valk hofvereniging participeren als beheerder van de St.Nicolaaskapel en de Vicariswoning.

De cultureel-historische onderbouwing ligt in het feit, dat de activiteiten in de gebouwen plaats vinden tegen de achtergrond van de geschiedenis van de heuvel én de burcht en als zodanig worden gekarakteriseerd. Het decor moet inspireren tot een aangepaste invulling en aankleding der activiteiten.

De architectonisch-planologische onderbouwing komt tot uitdrukking in de herbouw van de burcht, op een zodanige wijze dat deze herkenbaar is als de burcht uit 1795 (kort voor de afbraak). De eisen van onze tijd zullen leiden tot ingrepen, die de huidige architectonische opvattingen tot uitdrukking brengen.

Met planologisch wordt hier bedoeld, dat het geheel wordt ingepast in de stedelijke bebouwing ter plaatse en een duidelijke verbindingsfunctie krijgt tussen de driehoek binnenstad, Kelfkensbos (voorportaal van het nieuwe museum) en Waalkade.

Met name een uitgekiend mobiliteitssysteem van roltrappen en liften zal de bestaande niveauverschillen overbruggen. Een eigen parkeer- en rijwielstallingsfaciliteit wordt ondergronds gerealiseerd.

De plaats van de Valkhofvereniging in deze constructie is het formuleren van een aantal voorwaarden, waaraan bij de realisatie moet worden voldaan.

Zij luiden als volgt:

- * Het terrein moet een openbaar karakter behouden; d.w.z. dat het publiek vrije toegang moet hebben tot de open ruimten.
- * Zowel binnen als buiten de omwalling van de burcht moet het groen karakter van het park worden gehandhaafd c.q. worden hersteld;

- * Het uitzicht moet gehandhaafd blijven en vrij te genieten zijn, zonder dat er kosten aan verbonden zijn.
- * De kapel behoudt haar huidige karakter en wordt in haar huidige functie gehandhaafd. Het beheer blijft bij de Valkhofvereniging.
- * De Vicariswoning wordt ter beschikking gesteld aan de Valkhofvereniging teneinde het beheer van de kapel te verbeteren.
- * Activiteiten, die tot op heden op de terreinen plaats vinden kunnen in aangepaste vorm worden gerealiseerd.
- * De burcht moet zó worden herbouwd, dat hij als burcht van 1795 herkenbaar is qua volumen en sfeer. De toegevoegde eigentijdse elementen moeten een duidelijke meerwaarde hebben.

Uiteraard is het zeer noodzakelijk om op weg naar dit doel kritisch te opereren. Met het doel van herbouw voor ogen is het zaak steeds met beide benen op de grond te blijven en alle mogelijke alternatieve oplossingen door te lichten. Dit vereist discipline.

Overigens is het ook van belang om niet halverwege het denkproces te worden gestoord door onbeheersbare invloeden van buitenaf. Reden waarom de besprekingen tot aan het einde toe met de nodige vertrouwelijkheid werden omgeven. Deze vertrouwelijkheid diende ter bescherming van de vereniging en van de zakelijke belangen, die er inmiddels mee gemoeid zijn. Dit is niet altijd even gemakkelijk voor betrokkenen, zoals leden of zelfs medebestuurders, te accepteren. Dit veroorzaakt voor degene, die namens de vereniging deelneemt aan de besprekingen, een soms lastige positie. Op de laatste jaarvergadering was het dan ook niet eenvoudig om indringende vragen te omzeilen. Ik hoop dat U voor deze ingehouden opstelling begrip kunt opbrengen.

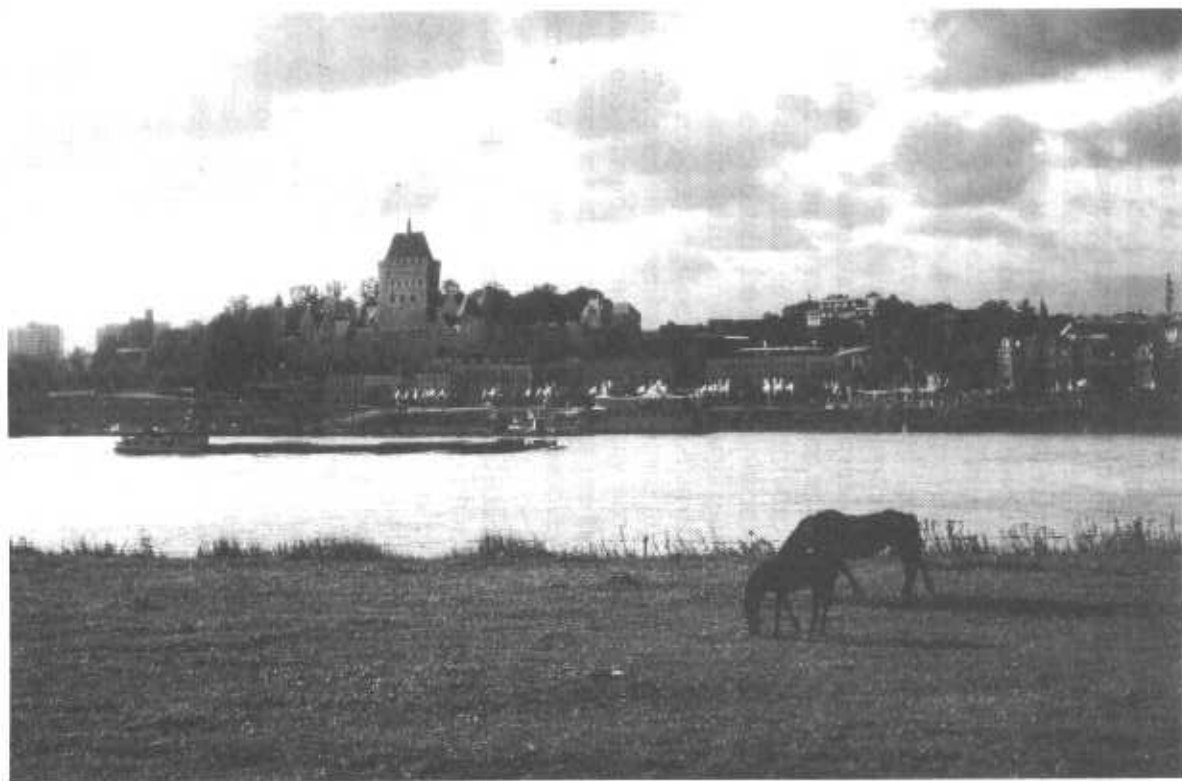
Nu is het dan zover en is de presentatie aan B&W, de Leden van de Gemeenteraad en een aantal topambtenaren gepas-

seerd. In het bijzijn van het Comité van Aanbeveling, het Bestuur van de Valkhofvereniging en de projectpartners heeft er een bijeenkomst plaats gevonden, die de toon moet zetten voor de verdere ontwikkeling. Een concreet verslag van deze bijeenkomst kan nog niet worden gegeven, omdat dit nummer parallel aan de presentatie is verzonden. In de media kunt U de eerste reacties vernemen. Later zal ik U via het Valkhofnieuws op de hoogte houden.

Voor de volledigheid voeg ik een overzicht toe van het Comité van Aanbeveling, het bestuur van de Valkhofvereniging en de betrokken projectpartners.

Tenslotte treft U elders in dit nummer een computer-gestuurde montage aan van de maquette van de burcht uit de kapel en de bebouwing van de Waalkade, zoals deze nu is. Daarbij moet worden aangetekend, dat dit slechts een impressie is, die als aardigheid moet worden beschouwd voor leden en belangstellenden. Immers, zoals boven gezegd, is er voorwerk verricht in die zin, dat de financiële haalbaarheid en de gebruikswaarde van de herbouwde burcht centraal stond. Uiteraard zal een aan te trekken architect van internationale faam de verdere bouwkundige uitwerking op zich nemen.

Met de slogan: "HERBOUW VALKHOF, HET VERLEDEN VOORBIJ" wil ik eindigen.

Een met de computer gemanipuleerde impressie van Waalkade met burchtmaquette vanaf de Veerdam te Lent.

Leon Wennekes i.s.m. Hein van Brienen, Antoon Janssen, Combi Verweij en 'Image and Imaginations'.

Leden van het Comité van Aanbeveling:

Prof.Dr. A.J.M. Plasschaert	Hoogleraar Katholieke Universiteit Nijmegen /oud-Rector Magnificus
Drs. B. Cremers	Lid Centrale Directie Hogeschool Nijmegen
Dhr. L.J.M. Pullens	Voorzitter Directie Educatieve Sector Hogeschool Nijmegen
Drs. A.F.C.M. Wolf	Historicus
Mr. A.B. Hoytink	Oud-Ambassadeur
Drs. F.H. Nannings	Orthodontist
Dr. A.G.W.J. Lansink	Lid 2de Kamer der Staten Generaal
Dhr. E.E.A. van Gils	Oud-Burgemeester Gemeente Groesbeek
Prof.Dr J.H.G.I. Giesbers	Hoogleraar Katholieke Universiteit Nijmegen / oud-Rector Magnificus
Dhr. J.A. Ruys	Directeur Reclamebureau
Drs. H.J. Bergacker	Oud-Gemeentesecretaris Nijmegen
Prof.Dr R. Burgersdijk	Hoogleraar Katholieke Universiteit Nijmegen
Dhr. G. van Groningen	Directeur Evenementenbureau
Mw. H.M.W.M. van de Ven	Directeur VVV Rijk van Nijmegen
Drs .Th.E.M. Wijte	Burgemeester Gemeente IJsselstein (Utr.) / oud-Wethouder EZ
Dhr. D. Mulder	Voorzitter Vereniging van Binnenstadondernemers
Dhr. H.J. Budel	Adviseur van Organisaties en Evenementen
Dhr. A.A. Balduk	Oud-Hoofdgriffier Gerechtshof Arnhem
Dhr. B.C.M. van Vliet	Vestigingsdirecteur Holland Casino Nijmegen
Mr. S.W. Mouw	Directeur Moret Ernst & Young
Drs. A.H.M. Struik	Oud-Voorzitter Regionale VVV
Prof.Dr J. Bosmans	Voorzitter Vereniging tot Beoefening van de Geschiedenis van Nijmegen en Omstreken NUMAGA
Drs. J. Mansveld	Oud-Directeur Philips Nijmegen
Dhr. S.P. Dijkhuizen	Alg. Directeur Digital Nijmegen
Drs. mw. C.M.S. Eisenburger	Directeur Afrikamuseum

Het bestuur van de Valkhofvereniging/stichting:

Drs. J.M.T. Nooy	Voorzitter
Drs. E.F.M. Boshouwers	Secretaris-conservator
Dhr. J.A.J. Verhaaff	Penningmeester
Dhr. A.H. Hubers	Lid
Dhr. M.A.P. Vollebregt	Hoofdredacteur Valkhofnieuws
Dhr. H. Schoonwater	Redacteur Valkhofnieuws

Projectdeelnemers:

Dhr. R.P.Th. Lubbers	Directeur ICE Ontwikkeling projectleider
Drs. E.F.M. Boshouwers	Secretaris-conservator Valkhof-vereniging/stichting projectleider
Drs. W.L.G. Sliepen	Directeur NRIT (Nederlands Instituut voor Recreatie en Toerisme)
Ing. H.W. Derks	DLA+ Landscape Architects
Dhr. W.G. Akkersdijk	GFE Consultants S.A. Akkersdijk Consulting International
Dhr. B. Vis	Publvision
Ir. P.M. van der Laan	Koninklijke Woudenberg Ameide
Ir. D. Hoekmeyer	Koninklijke Woudenberg Ameide
Dhr. K. Hakvoort	Beerten Hakvoort en Mandersloot
Dhr. C. Verhoeven	LaVerbe Educatief
Mw. drs. L. Pieters	Studio Imago
Dhr. A. den Bleker	Strukton

KLIMAATREGELING IN DE ST.NICOLAASKAPEL

Door drs. Fer Boshouwers, secretaris-conservator

Vorig jaar - medio oktober - besloten we de discussie rond de klimaatregeling in de kapel weer nieuw leven in te blazen.

Er waren binnen het bestuur al diverse ideeën aan de orde geweest, maar er was een soort impasse ontstaan als gevolg van tegenstrijdige informatie.

Een bezoek aan de 'restourationbeurs' in de RAI in Amsterdam gaf vanuit de deelnemende standhouders-handelaren en deskundigen een zodanig positieve versnelling aan het denken, dat ik de stoute schoenen aantrok en richting "Metterswaene" toog. De aldaar residerende ambtenaren zagen in dat het zonder klimaatregeling niet lang kon doorgaan. Actieve inzet hunnerzijds - ook met betrekking tot een eventuele financiering - had in eerste instantie geleid tot een voorlopige keuze voor infraroodstralings-elementen tegen het plafond van de kapel. Dit zou een relatief goedkope oplossing zijn geworden, ware het niet dat nu weer berichten in de pers over de negatieve bijwerkingen van infraroodstraling voor de mens dit proces weer enigszins vertraagde. In overleg met een installateur en met ruggespraak naar deskundigen uit de monumentenwereld, viel de keuze uiteindelijk op een systeem, dat veel weg heeft van vloerverwarming.

Toch moet men hier niet spreken van verwarming, maar van klimaatregeling. Immers het gaat niet in de eerste plaats om het genereren van warmte om een behaaglijke temperatuur te krijgen, maar eerder om de vochtwerking in de kapel te reguleren.

De kapel - men ruikt het reeds bij het binnenkomen - is muf, hetgeen wijst op teveel vocht. De muren, zonder spouw, houden het vocht te lang vast, waardoor niet alleen de mufte geur ontstaat, maar tevens een verwoestende werking uitgaat naar de weinige fresco's, die er in sommige gewelven nog aanwezig zijn. Een beperkte constante temperatuur van ca. 12 graden Celsius zou de vochtigheid voor een belangrijk deel reduceren en via de ventilatiesleuven op de zolder

doen verdwijnen.

Klimaatregeling via een systeem gelijkend op vloerverwarming heeft het voordeel dat er een nauwelijks merkbare stroming van vochtige lucht van beneden naar boven optreedt, zodat er een evenwichtig klimaat ontstaat zonder wervelingen. Dit laatste zou op zich reeds gevaarlijk kunnen zijn voor de fresco's, omdat de hechting aan het gewelf hier en daar reeds bedenkelijk slecht is. Vergruizing, ofschoon zeer geleidelijk, zou het gevolg kunnen zijn.

Met verwarmingsarmaturen aan de wand zou een evenwichtige regeling van het klimaat nauwelijks mogelijk zijn. Men krijgt dan stromen, die zowel horizontaal als verticaal werken door elkaar, zodat er een warreling van stromingen ontstaat met onbeheersbare effecten. Bovendien gedooft het aanzien van de kapel geen systeem van armaturen en leidingen.

De vraag of er gas of electriciteit als energiebron moet worden toegepast is om meerdere redenen snel beantwoord. Een kapel met een rookpluim, waarin ook nog redelijk veel vocht wordt geproduceerd werkt contraproductief op het probleem.

Bovendien moet er een gasketel worden gemonteerd, hetgeen uit esthetische overwegingen niet wenselijk is.

Electriciteit als bron is weliswaar wat duurder, ofschoon het bij een laag verbruik, zoals boven is aangegeven, alleszins verantwoord is als oplossing voor de problemen. De kapel, als een der oudste van het land, behoeft bijzondere aandacht en zorg.

De operatie wordt zeer zorgvuldig aangepakt, namelijk als volgt:

De vloer, bestaande uit esterikken (= een soort boerenplavuiten), wordt er genummerd uitgehaald met vastlegging van het bestaande patroon vooraf. Er wordt vervolgens een zandpakket uitgenomen om plaats te maken voor de noodzakelijke betonnen onderlaag. Voordat het beton wordt gestort worden eerst rondom de zuilen en tegen de binnenkant van de buitenmuur stroken schuimplaat geplaatst, zodat er geen verbinding ontstaat tussen het authentieke muurwerk en het beton. Eventuele ingrepen later zijn dan mogelijk zonder

dat het gebouw eronder te lijden heeft. Op het gestorte beton wordt het electricisch systeem gemonteerd en tevens naar wij hopen een paar extra contactdozen, die bij het gebruik van de kapel toepassing van lange verlengsnoeren zoveel mogelijk voorkomt. Het oogt beter en het is minder gevaarlijk.

Nadien wordt de afwerkvloer aangebracht, die het systeem als het ware in zich opneemt en vervolgens worden de tegels weer op hun oorspronkelijke plaats aangebracht. Het vloerniveau zal niet afwijken van de huidige situatie.

De verwachting is dat een en ander ca. 3 à 4 weken in beslag zal nemen. Als U dit leest, hoop ik dat een en ander reeds in uitvoering is. Bijkomend probleem is dat de kapel tijdelijk voor het publiek gesloten zal zijn. Voorlopig is dan ook met de betreffende ambtenaren ingezet op de periode tussen Nieuwjaar en april.

Een groot neveneffect is dat het verblijf in de kapel aangenaamer wordt, immers als men geen koude voeten krijgt, voelt men zich in het algemeen wat prettiger.

Uiteraard heeft het bestuur de procedure nauwlettend gevolgd en is blij met het tot nu toe bereikte resultaat. De betreffende ambtenaren van de dienst volkshuisvesting verdienen een pluim voor hun medewerking en vasthoudendheid in deze!

RAADSBESLUIT NIEUWBOUW NIJMEEGS MUSEUM

Op woensdag 30 maart 1994 was er een gemeenteraadsvergadering waarbij definitief beslist zou worden over het nieuw te bouwen kunstmuseum op het Kelfkensbos. Valkhofvereniging-voorzitter J.M.T.Nooy hield bij die gelegenheid als gemeenteraadslid namens zijn CDA-fractie het navolgende betoog.

Meneer de Burgemeester,
Vijf vragen hebben wij als fractie ons gesteld:

- 1 Is het noodzakelijk om een nieuw museum te bouwen?
- 2 Is de bouw ervan wel een goede investering?
- 3 Is de bouw ervan de aanwezige kunstcollecties wel waard?
- 4 Wordt het nieuw te bouwen museum een prestige-object?
- 5 Dringt deze gemeenteraad iets op aan de volgende raad?

1 : Is het noodzakelijk om een nieuw museum te bouwen?

Een kleine beetje 'nee' noodzakelijk, want we kunnen met het huidige doorgaan. Hoewel: vraag niet hoe! Het is een groot beetje 'ja' noodzakelijk, omdat het nieuwe museum van groot nut is voor de stad. Het is van goed voor de economische ontwikkeling van de stad. Cultuur en economie gaan inderdaad samen. Een stad met een uitstralende cultuur, dat wil Nijmegen en dat is Nijmegen, trekt economische bedrijvigheid aan op grond van haar culturele betekenis. Dat is geen verzinsel, dat is de praktijk van de dag.

Een andere reden voor noodzakelijkheid is de ronduit belabberde huisvesting van beide musea (de Commanderie en museum Kam) thans. Hoewel beide musea een schitterend bezit hebben, is er geen mogelijkheid om het te laten zien in een vorm die het waard is. Juist het laten zien in een context en met begeleiding, geeft het tentoongestelde een educatieve waarde. Met name die educatieve functie kan heden volstrekt niet beantwoord worden.

2 : Is de bouw van dit museum wel een goede investering?
Cultuur, economie en educatie liggen in één lijn, duidde ik net al aan. Daarom geeft dat ons de gedachte dat de investering heus wel een rendabele investering is.

Natuurlijk is het af te wegen tegen andere gewenste investeringen. Die afweging mag ook, die afweging moet ook. Wat ons als CDA -fractie betreft valt die overweging dan royaal uit ten voordele van een nieuw museum, omdat de combinatie der museum-delen méér is dan de optelsom der enkele delen. Véeél méérwaarde dus. Ook de uitstraling en betekenis op cultureel, educatief en economisch vlak sterkt ons voldoende om deze investering goed en verantwoord te vinden. Het verheugt ons overigens dat de gemeentelijke bijdrage 'slechts' 50% van de stichtingskosten bedraagt.

3 : Is de nieuwbouw de aanwezige kunstcollecties wel waard?

Dat Nijmegen een stad is met een Romeins verleden is bekend. Helaas kan dat onvoldoende getoond worden hoewel het toch een heel bijzondere collectie is, zowel in kwaliteit als in kwantiteit. Ook de historische kunst is iets bijzonders: géén allegaartje met van alles wat, maar heel duidelijk Nijmegen gericht. Overigens ook in kwantiteit en in kwaliteit héél bijzonder. Jammer alleen dat de meeste mensen het nooit te zien kunnen krijgen.

Dan, als derde onderdeel, de moderne kunst. Absoluut niet van hetzelfde als in Arnhem. Integendeel: de Nijmeegse en Arnhemse collecties verschillen hemelsbreed. Gelukkig maar, maar ook logisch, want er is overleg tussen beide museumdirecties, waardoor er een groot verschil is tussen de stijlen en stijlperiodes van de collecties. Beide steden specialiseren zich op een verschillend terrein van de moderne kunsten. Dat Nijmegen, maar ook Arnhem, een heel bijzondere en zeer hoogstaande collectie moderne kunst heeft, is een feit dat de kunstkenner en kunstminnaar weet en de niet-kenner en niet-minnaar kan weten als ie de moeite neemt om het even te vragen en niet zonder meer zegt: Deugt niet, hoeft niet, weg ermee.

4: Wordt het nieuwe museum een prestigie object?

Volgens ons absoluut niet, meneer de voorzitter. Niet alleen omdat we dat niet zouden willen, maar vooral omdat daar geen geld voor is. Voor het thans begrote bedrag, dat ruimte moet bieden aan het bepaald niet overdadig opgestelde programma van eisen, kan er slechts een sober gebouw neergezet worden.

Het zal ons zelfs niet verbazen als er van de aan te zoeken architecten er diverse zullen zeggen dat ze voor krappe budget niet aan het program van eisen kunnen voldoen in een architectonisch verantwoorden omgeving.

5: Dringt deze gemeenteraad iets op aan de volgende raad?

Voorzitter, continuïteit van geloofwaardig bestuur maakt het dringend gewenst om thans het daadwerkelijke besluit te nemen voor de stichting van een nieuw Museum Kelfkensbos. Deze raad dringt een volgende raad niets op. Immers: het besluit van heden is het logische gevolg van beslissingen die wij allen reeds diverse jaren geleden, zelfs diverse gemeenteraden geleden, genomen hebben. Het is gewoon standvastigheid van besturen.

Deze raad van 1990-1994 dringt de raad van 1994-1998 niets op; deze raad scheidt de kansen voor een volgende gemeenteraad om een extra parel aan de Nijmeegse stadskroon toe te voegen. Daarom is het besluit van nu: zinvol, gerechtvaardigd, goed en verstandig. Doen dus, doorgaan dus.

NAAR EEN NIEUW MUSEUM

Door J.M.T. Nooy, voorzitter Valkhofvereniging

Waarom nieuwbouw?

Reeds in 1989 besloot de gemeenteraad om een nieuw museum te bouwen waarin het "Nijmeegs museum Commanderie van St.Jan" onderdak zou krijgen tezamen met de tentoonstellingsfunctie van het "Provinciaal Museum G.M.Kam". Beide musea hebben ruimtegebrek en zijn slecht bereikbaar.

De verzamelingen van Museum Kam bevatten vele hoogtepunten uit de prehistorie, de Romeinse tijd en de vroege middeleeuwen van Gelderland. De nadruk ligt op Nijmegen in de Romeinse tijd.

De collectie van de Commanderie bouwt hierop voort met de afdeling oude kunst- en cultuurgeschiedenis, en een collectie moderne en hedendaagse beeldende kunst.

Omdat de collecties van Kam en de Commanderie elkaar in vele opzichten aanvullen, is besloten om af te zien van afzonderlijke gebouwen en te gaan werken aan één gecombineerd museum.

De locatie Kelfkensbos

Het nieuwe museum wordt ingebed in een historische omgeving, getuige de aanwezigheid van de Valkhofkapel, de Barbarossaruïne, de stadswal, de Belvédère en het Hunnerpark. Het Kelfkensbos, gelegen tussen Valkhofpark en Hunnerpark is een historische plaats. Ten tijde van de Romeinen bevond zich op dit heuvelplateau een grote burgerlijke nederzetting, Oppidum Batavorum geheten. Deze nederzetting heeft tot 70 na Chr. bestaan. In de laat-Romeinse tijd, rond 300 na Chr., werd op het plateau een verstrekt militair kamp opgericht, door grachten omringd. In de zesde eeuw bouwden de Franken, die toen het terrein in bezit hadden, er de eerste parochiekerk. Karel de Grote koos de locatie van het Romeinse castellum als zijn residentie en liet er een palts bouwen. Keizer Barbarossa deed in 1152 deze palts vervangen door een imposante burcht. In 1247 kwamen burcht en stad - de nederzetting had in 1230 stadsrechten verwor-

ven - in handen van de graaf van Gelre. Deze bracht een scheiding aan tussen de burcht op de heuveltop en het lager liggende deel van de vesting door het uitgraven van de Voerweg. Hij brak de parochiekerk af en liet elders in de stad een nieuwe kerk, de Stevenskerk, bouwen. De St. Gertrudiskapel, waarvan de restanten zich nog bevinden in de stadswal nabij de Belvedere, werd gebouwd in de 15e eeuw toen de (bewoonde) omgeving van het Kelfkensbos bij de stedelijke vesting betrokken werden.

In 1980 werd de Benedenstad, inclusief het Valkhof en het Kelfkensbos, aangewezen als beschermd stadsgezicht. Een decennium later, in 1990, werden Valkhof, Hunnerpark en Kelfkensbos aangewezen als archeologisch monument. Hiermee werd het archeologisch onderzoek veilig gesteld, dat wettelijk een jaar de kans krijgt om ter plekke bodemonderzoek te doen, alvorens de daadwerkelijke bouw zal beginnen.

De prijsvraagprocedure

De keuze van een architect heeft in 3 fasen plaats gevonden. De 1e fase bestond uit een voorselectie waarbij, via en advertentie in het EEG-publicatieblad, elke architect in Europa documentatie kon insturen van zijn werken, hetgeen 98 inzendingen opleverde. De 2e fase bestond uit een selectie waarbij door een selectiecommissie uit de 98 geïnteresseerden er 5 architectenbureaus gekozen werden die mochten gaan deelnamen aan de prijsvraag. Elke geselecteerde moest een schetsontwerp maken, bestaande uit tekeningen en een maquette. Uiteraard waren zij op de hoogte gesteld van het programma van eisen en het beschikbare budget. In de 3e fase is door een jury van deskundigen de 5 ontwerpen in een rangorde gezet. De beslissing wat er gebouwd zou gaan worden was echter aan de promotor: de gemeente en provincie.

De keuze

Het ontwerp van de architecten Benthem, Crouwel en Löhmann staat volgens de jury onmiskenbaar op de eerste plaats:

De architecten hebben op een verrassende wijze een verbinding aangebracht tussen een zichtbaar deel in de vorm van een verticale glazen schijf met daarin de ruimten voor wisselexposities, bibliotheek, winkel en café, en een vanaf het plein niet zichtbare horizontale laag voor de meer permanente exposities, educatieve ruimten, aula en werkplaatsen. De glazen schijf maakt bovendien de verkeerscirculatie zichtbaar en de expositie laag heeft een licht-doorlatend dak, waarop eventueel een beeldentuin kan worden ingericht.

Het ontwerp van de architecten Van Berkel en Bos kreeg van de jury de 2e plaats:

Het gebouw heeft een eenvoudige, maar dominante verschijningsvorm en toont op subtiële wijze een hoge mate van expressiviteit in detailleringen. De gevels van ondoorzichtig glas worden afgewisseld met zones van helder glas en geven het gebouw het karakter van een ijle doos, die langzaam naar boven toe massa wordt. Door de overkraging van de verdieping wordt een sterk accent gelegd aan de kant van de Waal.

De gemeente en provincie komen echter tot een andere eindconclusie, vanwege de realisatiekansen. Men vindt de keuze van de jury minder goed bruikbaar vanwege de belichting der diverse expositieruimten, vanwege de grote loopafstanden tussen de diverse delen en vanwege de moeilijke klimaatbeheersing. Daarnaast liggen de investeringskosten 62% boven het beschikbare budget.

De gemeente en provincie kiezen daarom voor de 'second best' omdat dit ontwerp het beste voldoet aan de gestelde eisen:

Het is een fraai, maar sober ontwerp, dat primair dienstbaar is aan de museale functies en de collecties, dat in grote lijnen voldoet aan het museumconcept, het programma van eisen en dat het realiseerbaar is binnen het beschikbare budget.

ALTERNATIEVE LOCATIES VOOR HET MUSEUM

Door J.M.T. Nooy, voorzitter Valkhofvereniging

Reeds in 1989 nam de gemeenteraad van Nijmegen en de provinciale staten van Gelderland het besluit om één gezamenlijk museum te bouwen, en wel aan de oostkant van het Kelfkensbos. Veel eerder waren er plannen geweest om op het braakliggende terrein aan de museum Kamstraat, naast het museum, een expositiegebouw neer te zetten. Ook waren er plannen en schetsen gemaakt om de Commanderie uit breiden, grotendeels ondergronds, aan de westkant. Het besluit tot samenvoeging maakte aan beider planvorming een einde. Kelfkensbos zou de plek gaan worden. Nader onderzoek zou leren welke plek aldaar het meest geschikt zou zijn.

Sint Jorisstraat

Een vergelijkend onderzoek zou uitkomst moeten bieden waar een museumgebouw, technisch en stedenbouwkundig het best gesitueerd zou kunnen worden. Behalve de oostzijde van het Kelfkensbos was ook de westzijde van dat plein in beeld, pal voor het valkhofpark. Ook tegenover het cultureel centrum De Lindenberg, tussen de straat en de restanten van de westelijke burchtmuur, was (en is) een plek om te kunnen bouwen. Het plantsoen onder aan de Voerweg, aan de kant van het Valkhof was (en is) een mogelijke bouwlocatie. Het is Kelfkensbos-oost geworden.

Canisius-College

Bureau Haskoning, dat de vóórbouw van het markante schoolgebouw, in feite het patershuis, verbouwd had tot modern kantoorgebouw, ging die lokatie verlaten omdat men het nog fraaiere en grotere Estel-gebouw had kunnen aankopen. Het Canisius-gebouw was te koop. De prijs was billijk. Er zou echter nog wel fors verbouwd moeten worden om het geschikt te maken voor een museumfunctie omdat een museum behoefte heeft aan grote open ruimten. Technisch was dat mogelijk, financieel was het haalbaar; zelfs (veel) goedkoper dan nieuwbouw. Voor gemeente en pro-

vincie was de plek echter te ver van het stadscentrum gelegen. Dat bezwaar gold ook voor museum Kam zelf.

Valkhofburcht

Herbouw van de burcht met een inrichting als museum was technisch gezien mogelijk, gelet op het programma van eisen. De ligging was (en is) subliem. Het museum zou al drommen bezoekers trekken, geheel los van het tentoongestelde. De historische burchtmetingen stelde echter wel beperkingen aan de wensen van ideale expositieruimten. De kruisvorm van het totale gebouw en de meerdere verdiepingen in de Donjon zouden een ideale logistiek kunnen belemmeren en daardoor de exploitatielast ongunstig beïnvloeden. Het grootste bezwaar was echter dat (te) velen niet gecharmeerd waren van een burchtherbouw en dus ook niet van een burcht-museum. Hoewel een Valkhofmuseum géén financiële voordelen bood boven een Kelfkensbos-museum ging een mooie kans voor een herrijzenis van de burcht daarmee de mist in. Anderzijds: de bouw van een museum op het Kelfkensbos, geheel aan de oostkant, en dan nog wel in een uiterlijk sobere en moderne vormgeving, maakt een herbouw van een burcht in (uiterlijk) middeleeuwse stijl, beslist niet onmogelijk. Het zou zelfs een culturele aanwinst en een toeristische trekker van de eerste orde zijn, die zelfs voor het museum van positieve invloed zal kunnen zijn.

EEN TRIEST JUBILEUM

Door Henk Schoonwater

Er is een tijd van opkomst, bloei en neergang. Het leven zelf geeft het voorbeeld. Het is een niet te ontkomen wet. Maar ook levenloze voorwerpen als gebouwen zijn daaraan onderworpen, al hebben ze dikwijls een langer leven dan de mens zelf. De Valkhofburcht is daar een goed voorbeeld van. Bij een afscheid van datgene wat ons, of vorige generaties dierbaar was, valt er niets te vieren: we kunnen alleen met weemoed herdenken.

Dit doen we dan met het volgende artikel, want op 21 augustus was het exact tweehonderd jaar geleden dat er een compromis bereikt werd tussen de vertegenwoordigers van de stad Nijmegen en het Provinciaal College van Gelderland.

Een stuk geschiedenis

Reeds lang was de Valkhofburcht een twistappel tussen de Duitse keizer (of zijn pandheer, de hertog van Gelre) aan de ene zijde, en de Raad en burgers van de stad Nijmegen aan de andere zijde. Soms zag men het kasteel als een soort dwangburcht, van waaruit de burgers in bedwang gehouden moesten worden. In Utrecht heeft een dergelijke situatie al in de 16e eeuw geleid tot het afbreken van de burcht, die Karel V had laten bouwen. Zo namen ook in 1537 de burgers van Nijmegen de burcht in. Om plundering te voorkomen ging de burgemeester er maar in wonen, want de burggraaf was gevlucht. Inkwartiering van soldaten in deze en de volgende eeuwen zal het gebouw wel niet ten goede zijn gekomen. Daarbij kwam, dat de burgers geregeld tufsteen uit de muren stalen. De duif- of tufsteen kon vermalen worden en was een grondstof bij het bereiden van metselspecie. Zo vormden de ontzagwekkend dikke muren dikwijls een soort van steengroeve voor de burgerij. Het hielp blijkbaar niet dat de Raad herhaaldelijk vanaf het stadhuis de verordening afkondigde, dat het verboden was stenen van de burchtmuur te stelen. Geen wonder dat deze muur al jaren ondermijnd was. Wanneer we de kronieken doorlezen, dan valt het telkens weer op dat men met restaureren eigenlijk al te laat

was. Geregeld wordt er geklaagd over "de desolate toestand" van één of ander onderdeel van het gebouw.

Het jaar 1537 kan als een breekpunt in de geschiedenis van de burcht worden aangemerkt. In de jaren hiervoor had de zg. "tweede uitleg" van de stad plaats. De stad kwam ruimte tekort, en door de stadsmuur ver naar buiten te plaatsen verkreeg men grond om nieuwe huizen te bouwen. Maar hierbij kwam ook de burcht binnen het grondgebied van de stad te liggen. Zo nodig kon de Magistraat de hertog van Gelre verbieden om in zijn eigen kasteel te komen! Om te zorgen dat het kasteel niet tegen de stad gebruikt kon worden brak men aan de stadszijde allerlei verdedigingswerken van de burcht af. In 1539 braken de slopers liefst 395.000 stenen van de diverse vestingswerken af! Er moesten zelfs twee nachtwakers worden aangesteld om het stelen van de stenen te verhinderen. Aan de zuid- en westzijde bouwde men woningen tegen de kasteelmuur, tot aan de Waalkade. Sommigen hadden bedsteden, kasten en schoorstenen uit de ringmuur gehakt. Dit zal niet zo gunstig zijn geweest voor het gebouwencomplex als zodanig. Dit alles bleek wel tijdens de definitieve afbraak van de burcht in 1796.

Reparaties en restauraties

De ontmanteling van de burcht in 1537 had vergaande gevolgen. Nadat keizer Karel V bij verdrag van Venlo wederom in bezit was gekomen van de burcht en in 1543 de stad had bezocht, liet hij verschillende restauratiewerken verrichten. Begonnen werd met de Nicolaaskapel, waar ondermeer vier grote muurankers, die samen 284 pond wogen, het verder uitzetten van de muren moesten voorkomen.

Maar daar bleef het niet bij. De al jaren durende graaf- en breekpartijen, het stelen van stenen, de beschietingen etc. hadden er voor gezorgd dat de heuvel waarop de burcht stond scheuren vertoonde. Deze lieten zich ook zien in het muurwerk. De grondverschuivingen waren vooral merkbaar in de kelders onder de zg. Grote Zaal. Blijkbaar was het zo erg dat men vreesde voor het ineenstorten van een deel van het kasteel. In de kelders bracht men nieuwe pilaren aan, en de gescheurde gewelven werden vervangen.

De ringmuur aan de Waalzijde was er ook slecht aan toe.

Een met de computer gemanipuleerde impressie van

Leon Wennkes i.s.m. Hein van Brien en Antoon

Waalgade met burchtmaquette vanaf de Waalbrug.

Janssen, Combi Verweij en 'Image and Imaginations'.

Niet alleen was deze behoorlijk verzakt, maar er was ook een grote opening ontstaan. Om dit alles te herstellen had men maar liefst 59.000 stuks baksteen nodig!

In het tijdvak 1550-1569 hadden herstellingen plaats, o.m. aan de Reuzentoren. In deze periode nam men ook de keukens en de diverse voorraadkamers aan de Oostzijde onderhanden. Maar de funderingen bleven zakken; zodoende moest de fundering van de Reuzentoren in 1560 door het aanbrengen van baksteen ondersteund worden.

Blijkbaar had men in voornoemd tijdvak in hoofdzaak alleen de zeer noodzakelijke architectonische restauraties verricht, want toen men het bericht kreeg dat Anna van Oostenrijk - de nieuwe bruid van Philips II - Nijmegen zou aandoen op haar reis van Wenen naar Madrid, kreeg de opknopkoorts weer een kans. Nu waren het in hoofdzaak de interieurs die vanwege het bezoek verfraaid werden. Maar hierbij beging men de fout om verschillende binnenmuren te doorbreken om verbindingen tussen de verschillende vertrekken te creëren. Er werden verscheidene "dikke muren" voorzien van deuren, en dat zullen beslist geen smalle openingen zijn geweest, gezien de omvang van de toenmalige dameskleding. Het nare was dat men hierdoor opnieuw de hegemonie van het gebouw aantastte.

De burcht als kazerne

De ringmuur aan de westzijde, waartegen ook de landschrijverswoning was gebouwd, was in 1566 reeds bouwvallig. In 1574 stortte de oostelijke ringmuur in. Gedurende de daaropvolgende jaren was de Valkhofburcht weinig meer dan een kazerne.

Toen de stad door verraad in Staatse handen viel aan de protestantse veldheer Jan van Nassau, kreeg de concierge van de Raad van de stad opdracht om de poorten van de burcht dag en nacht open te houden. Opnieuw begonnen bepaalde burgers stenen te slopen. De opbrengst hiervan, liefst 900 ponden, gebruikte men om het hof van Jan van Nassau te repareren.

Nadat de stad in 1585 weer onder Spaans gezag kwam begonnen de restauraties opnieuw. Vooral de noordzijde had te lijden gehad van al die slooppartijen. Zo moesten de muren

van de pas kort tevoren gerenoveerde Waalkamer, die dreigden in te storten, eerst provisorisch gesteund worden door grote ijzeren ankers. Daarna kon er pas een nieuwe steunbeer gebouwd worden. Op praktisch alle tekeningen waar het Valkhof vanuit het noorden te zien is, ziet men deze steunberen. Ze zijn aangebracht in 1543 en 1586.

Gedurende de Spaanse tijd (1585-1590) en de tijd na 1591 wanneer Maurits de stad verovert, heeft de burcht veel te lijden van zowel Italiaanse als Staatse soldaten. Ze stookten alles op wat maar brandbaar was, ze stalen het lood van de goten. Een deel van het dak werd eveneens tot brandhout gemaakt.

Na de verovering brak er voor de burcht een wat rustiger tijd aan. De rentmeester verrichtte verschillende reparaties in opdracht van Maurits, respectievelijk de Staten of de Stad. De Gouden Eeuw was dan ook aangebroken. Vanaf die tijd is er ook meer geschilderde en getekende dokumentatie. Het meest bekende werk uit deze periode zijn wel de schilderijen van Jan van Goyen (1596-1656) en Aelbert Cuyp (1620-1691).

Wanneer we nu denken, dat het verval met al die kleine reparaties gedaan is, dan vergissen we ons! Het gebouw stond grotendeels leeg en lekkages deden zich overal voor. Alleen als de stadhouders Maurits of Frederik Hendrik hier voor enkele dagen kwamen, werden bepaalde vertrekken enigszins opgeknapt. Hoog bezoek vermeed eigenlijk liever de vervallen burcht.

Er kwam wat leven in de brouwerij doordat de Fransen in 1672 de stad veroverden. Helaas bleek dat niet zo'n best 'leven' te zijn. Toen de soldaten die in de burcht gelegerd waren na twee jaar vertrokken, moesten er 443 karren vuil naar de stort gebracht worden!

Tekenend voor de vervallen toestand van het Valkhof is wel het feit dat gedurende de Nijmeegse vredesonderhandelingen van 1676-1679 niemand van de gezanten, of zelfs het gevolg, hier huisvesting kregen. De burggraaf Jacob van Randwijck wilde zelfs niet meer wonen in het deel van het kasteel dat zijn vader bewoonde, maar hij vestigde zich in het noord-oostelijk deel hiervan, dat tot dan toe alleen gereserveerd was voor hoog bezoek (zie ook artikel M. Vollebregt

in Valkhofnieuws 1995-3). Voor nieuwe inrichting kreeg hij drieduizend gulden van de rekenkamer, en tevens de opbrengst van de stenen die van de zojuist afgebroken westvleugel van de conciërgerie afkomstig waren. De noord-oostelijke vertrekken, gelegen aan de Waalzijde, bleven tot aan de sloping bewoond door de burggraaf.

Het dakenplan

In 1725 zijn er weer plannen tot herstel van de daken. Het bekende dakenplan wordt dan getekend, zodat een begroting gemaakt kan worden. Hieruit blijkt dat de nieuwe burggraaf, Adriaan van Lijnden tot Ressen, nu niet direct een mooie woning wordt aangeboden, ook al wordt deze dan ook "*Furstendomsburcht*" genoemd. Maar na hem woonden nog drie familieleden als burggraven op het Valkhof.

De vier reizigers uit Groningen die in 1740 het Valkhof bezochten hadden wel goede woorden over voor de toestand waarin de burggrafelijke vertrekken zich bevonden, maar vonden de rest maar "*ene morsige en onzindelijke toestand*". Vooral de toren was bouwvallig geworden en aan het verzakken. In de voorafgaande eeuw was dit ook al geconstateerd in kelders en vertrekken gelegen aansluitend op de toren. Maar er werd pas in 1762 begonnen met restaureren omdat de Rekenkamer er toen pas geld voor gereserveerd had.

Goten en dakbedekking werden vernieuwd en door het ondervangen van een nieuwe vakmuur poogde men de Reuzentoren meer steun te geven. Nieuwe muurankers dienden ook daartoe. Maar helemaal gerust waren de bewoners van de burcht niet, toen ze in 1763 een kijkje gingen nemen. Wel waren ze tevreden over de nieuw geplaatste balken, trap en muurankers, maar ze vermoedden toen al dat de oorzaak van verzakking op lager niveau gezocht moest worden. De fundamenten, daar lag het aan! Voor de toekomst waren ze daarom erg bezorgd.

Misschien vanwege de slechte toestand van het Valkhof, loogde Prins Willem V in 1766 en 1769 niet op de burcht. Ook de ontvangsten en recepties konden daar niet plaatsvinden. Het gevolg was, dat de Gelderse Rekenkamer op de vingers werd getikt vanwege het achterstallige onderhoud.

Vooral de "*eetsaal op des Furstendombs Burgh*" waar de ontvangsten gehouden hadden moeten worden, was ten enemale niet geschikt bevonden.

De Rekenkamer zag wel in, dat dit niet het enige was en stelde voor een begroting te maken. Behalve de eetzaal - die geheel vernieuwd zou worden - zou ook "*de antichambre, en drie slaapkamers met den aenkleven van dien*" op de begroting worden gezet.

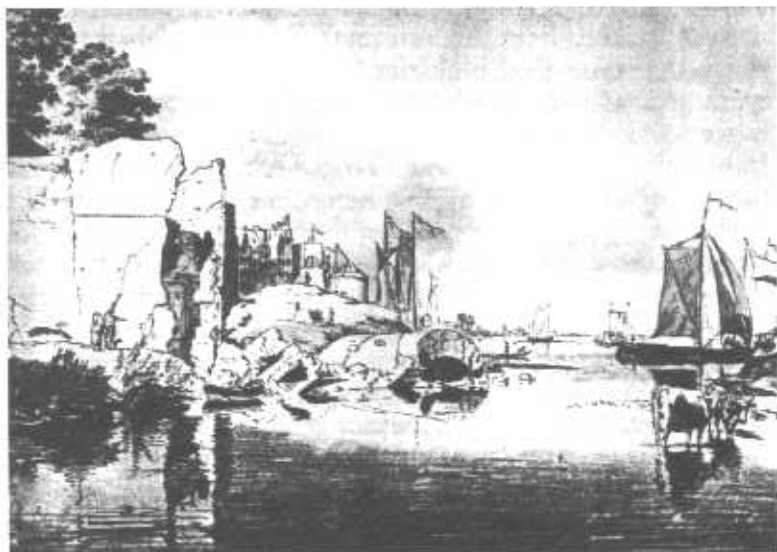
Een bedrag van maar liefst 6000 gulden werd door de Rekenkamer ter beschikking gesteld. Echter: dat was nog bijna 2000 gulden minder dan er begroot was! Dus gold hier eveneens: roeien met de riemen die men had. Maar zoals met restauraties en reparaties wel meer gebeurt: is men eenmaal aan het werk, dan worden er meer defecten geconstateerd. De fundamenten van de Koningskamer en de Kasteleinskamer waren losgeraakt en verder verzakt, zo bleek in 1781; men miste zelfs hele stukken metselwerk. Tijdens vroegere reparaties waren deze blijkbaar "koud" tegen het oude muurwerk geplaatst. Zo zal dat wel meer gebeurd zijn; half werk is geen werk!

In hetzelfde jaar bleek bovendien, dat er nog steeds tufstenen uit de ringmuur werden gebroken. Ook werden ze openlijk verkocht. Zelfs kinderen deden dit nog.

Voor de zoveelste maal kwam er een verbod. Hierbij werd er zelfs aan burgers toegestaan, om de dieven aan te houden wanneer zij hen op heterdaad betrappen konden. Deden zij dit niet, dan konden ze wegens medeplichtigheid een boete krijgen van 20 goudgulden. Brachten zij de dieven bij de justitie aan, dan kregen ze - onder geheimhouding - 20 zilveren dukatons. Het bovenstaande tekent wel de toestand waarin vooral de ringmuren verkeerden. De vrij steile noordzijde moest al herhaalde malen gestut worden door steunberen.

In 1784 deed zich een enorme overstroming voor, waarvan het Valkhof op zich geen directe hinder ondervond. Misschien is de voet van de heuvel wel afgeschuurd. Vanaf eind december 1783 was de Waal al dichtgevroren. Doordat in Duitsland stroomopwaarts de dooi al in januari inviel terwijl het hier nog vroom, kon het water niet weg. Het overstromde grote delen van het Nederrijnse gebied. Toen het

eind februari ook in Nijmegen begon te dooien kwam het ijs wel los, maar het bleef steken in Dreumel. Daar begonnen de schotsen te kruien tot een ijstopstopping. Binnen één dag verdubbelde de waterstand. De dijk bij de Hunnerpoort bezweek en de zg. Lappentoren, behorend bij de stadsmuur die onderaan de Valkhofheuvel liep, stortte in. De zeer dikke muren van deze toren bleken niet bestand tegen de kruierende ijsschotsen. Maar dat ook dit metselwerk na zoveel eeuwen niet in al te beste staat was, is ook wel duidelijk. De kunstenaar Hendrik Hoogers beeldt de ingestorte toren duidelijk af. Dat hij het perspectivisch tekenen goed onder de knie had, blijkt wel uit de getekende brokstukken. Zo zien we rechts van het roeiboortje een brokstuk, met daarin weer het restant van wat eens een inpandige wenteltrap is geweest. Een knap stukje werk.

"Ruinen van de Lappen-Toorn te Nijmegen, door den hoogen vloed 1784 ondermijnt en omgeworpen; s'somers bij laag water geteekent door H.Hoogers"

Stadhouder Willem V op de burcht

Nog eenmaal zouden vorstelijke bezoekers de Valkhofburcht tot hun verblijfplaats kiezen. De al jarenlang durende strijd tussen prinsgezinden en patriotten noodzaakten Stadhouder Prins Willem V en zijn familie de wijk te nemen naar Nijmegen. Zij arriveerden op 7 november 1786 op de Furstendomsburcht. De herstelwerkzaamheden waren toen nog lang niet afgesloten. Ze waren begonnen nadat er op 5 september van dat jaar door Willem V besloten was om de winter in Nijmegen door te brengen vanwege de revolutionaire toestand in Den Haag.

Tien dagen later was er een lijst opgesteld ten behoeve van de Rekenkamer. Daarop kwamen alleen de meest noodzakelijke werkzaamheden voor. Niet alleen het Prinselijke gezin kwam naar Nijmegen met een hofhouding van 190 leden, maar er was ook ruimte nodig voor het dienstpersoneel dat 46 personen telde. De burggraaf met zijn gezin moest uit de burcht vertrekken en uitwijken naar de Doddendaal waar door de Raad een woning gevorderd werd. Bijna een heel jaar bleef de stadhouder met zijn gezin en gevolg op de burcht. Daarna kon de burggraaf weer voor enkele jaren bezit nemen van zijn vroegere woning, die nu gerenoveerd was en waarvan hij nog enkele jaren kon profiteren.

De restauratie uit het jaar 1786 betrof in grote lijnen het interieur dat door verbouwing geschikt gemaakt moest worden voor bewoning door de Prinselijke familie en hun gevolg.

Blijkbaar wilde men daarna de burcht verder grondig opknappen, want nu kwam opnieuw het dakenplan ter sprake. Hiervoor werd er maar liefst 13.352 gulden door de Rekenkamer uitgetrokken. De prijs van de 90.000 (!) maasleien was nog niet meegerekend.

Dit zou trouwens de laatste restauratie voor de afbraak zijn. Op 28 april 1793 overleed burggraaf Jan Elias van Lijnden. Zowel als burggraaf als op diverse politieke niveaus werd zijn overlijden diep betreurd.

Hij werd opgevolgd door zijn jongere broer Jacob Carel, die echter niet de capaciteiten had van Jan Elias. Levende in een zeer woelige tijd, wilde hij het liefst iedereen te vriend houden. De revolutie in Frankrijk die gepaard ging met enorme

moordpartijen zal hem zeker wel ter ore gekomen zijn. Toen de Fransen uiteindelijk naderden vonden hij en vele adellijke families het beter om uit de stad te vluchten; de Engelse en Staatse troepen waren hen al enkele dagen voorgegaan.

Prins Willem V in gezelschap van de Hertog van York sloeg de gevechtshandelingen aan de zuidkant van Nijmegen nog gade. Ook zes dagen later op 4 november was Prins Willem met zijn beide zonen opnieuw in de stad. Als het enigszins kon, wilde hij Nijmegen behouden voor de Republiek, vooral omdat Nijmegen een belangrijke garnizoensstad was. Maar min of meer overhaast verliet hij de stad toen deze door de Fransen onder vuur genomen werd.

In twee dagen tijds was het lot van de stad beslist en moest zij zich op 8 november 1794 overgeven. Maar niet alleen het lot van de stad was nu in handen van de Franse revolutionairen; ook dat van de burcht! Dat bleek al spoedig door de naamsverandering die het Valkhof moest ondergaan. De naam "*Furstendoms Burg*" mocht niet meer gevoerd worden vanwege de feodale klank. Voortaan moest het Valkhof als "*Provincialen Burg*" aangeduid worden.

Tijdens de paar dagen dat de Valkhofburcht onder Frans vuur had gelegen, was zij op verschillende plaatsen beschadigd door kogels en granaten. Grote schade bleef echter uit.

Het voorstel tot sloop

Het uitroepen van de nieuwe orde van vrijheid, gelijkheid en broederschap bij de vrijheidsboom die op de Grote Markt geplant was, trok maar weinig enthousiast publiek. Het jaar 1795 werd uitgeroepen tot eerste jaar der Bataafse Republiek, zoals de Staatse Nederlanden voorlopig zouden heten. Omdat de verovering van Nijmegen een vrij vreedig verloop had, legden de stedelingen zich bij de nieuw ontstane situatie gewoon neer.

Al op 6 augustus 1795 besprak het Kwartier van Nijmegen het voorstel van het "Provinciaal Collegie van Politie, Financiën en Algemeen Welzijn" om de burcht te slopen. Ongetwijfeld moest dit al in de voorafgaande Gelderse Landdag naar voren zijn gebracht. De officiële reden was de grote

(?) schade die de burcht tijdens de verovering had opgelopen, en het feit dat er ieder jaar weer nieuwe uitgaven voor het onderhoud nodig waren. Gezien de ervaringen in vroeger tijd leek dit niet onredelijk. Maar er zat veel meer achter: de patriottische revolutionairen hadden een hekel aan alles wat maar deed denken aan de vroegere feodale machthebbers. Hun Franse idiële broeders waren hen al voorgegaan in de talloze moorden op de adel en geestelijkheid. Ook werden er in Frankrijk een niet te schatten aantal kerken, kastelen en kloosters afgebroken, benevens het roven van talloze kunstschaten.

Ondertussen was het eerste revolutionaire élan wel wat gezakt. Na de verovering van Nederland werd het politieke vaarwater rustiger; echte extremiteiten vonden hier niet plaats. Niet tegenstaande dat moesten overal in het land de adellijke wapens van gebouwen en grafzerken gehakt worden. De kastelen, dus ook ons Valkhof, bleven een doorn in het oog van de patriotten. En nu was het ogenblik daar, dat zij zich van dit gehate bolwerk konden ontdoen.

Hierbij kwam ook nog, dat Nijmegen altijd prat ging op het feit dat het niet alleen de oudste stad, maar tevens een Keizerlijke stad was, en hieraan verschillende rechten ontleende. Andere kwartierlijke steden zoals Arnhem, Zutphen, Tiel en Roermond hadden dit niet. Jaloezie speelde dus zeker ook een rol, ook al werd dit officieel niet geuit.

Ondertussen was de toestand van de burcht er niet op vooruit gegaan. De burggraaf Jacob Carel van Lijnden had de vlucht genomen naar Arnhem en keerde niet meer terug. De burcht interesseerde hem niet meer, nu hij zijn functie verloren zag gaan. Wellicht had het gezag dat de familie van Lijnden nog steeds in de Landdag bezat, kunnen zorgen voor het behoud van de burcht.

Een ander punt dat negatief zou uitwerken, was het feit dat er opnieuw verzakkingen geconstateerd werden. Franse commissarissen hadden vee gevorderd ten behoeve van de soldaten. Dit slachtvee werd voorlopig bijgedreven op de hellingen rondom de burchtheuvel. Dit moet in belangrijke mate hebben bijgedragen aan de verzakkingen.

De Landdag liet er bepaald geen gras over groeien, want slechts één dag nadat het Provinciaal College aan het Kwar-

tier van Nijmegen het advies tot afbraak had gegeven, stemde de Landdag daarmee in.

Redden wat er te redden viel

Het zou te ver voeren om de gehele discussie te volgen en alle argumenten van de stad en Landdag uitvoerig te bespreken. Alleen het eindresultaat telde. Behalve Nijmegen, was iedereen tegen het behoud van de burcht. Zelfs het voorstel van Johan in de Betouw om "*de Reuzen Tooren en de twee Heidense (!) Capellen*" voor het nageslacht te bewaren, kon in de ogen van de afgevaardigden geen genade vinden.

Echter, er bleken in de vergaderingen toch wel voorstanders te zijn die met Nijmegen meedachten. Het waren immers de dagen van de Bataafse Vrijheid en de nieuwe democratie van het volk. Daar kon men niet zomaar aan voorbijgaan. Om de gemoederen wat te bedaren stelde de Landschapsvergadering voor om het Provinciaal College te machtigen nog even van de verkoop af te zien. Het was alsof men Nijmegen nog een kans wilde geven. Door een vloed aan argumenten ondersteund pleitte de stad voor het behoud van de Reuzentoren, de twee kapellen en de ruïnes van de zuidelijke ringmuur. Aan bovengenoemde kapellen zouden, vanwege het zware muurwerk nauwelijks reparatiekosten besteed hoeven te worden.

Door de nadruk te leggen op de zogenaamde heidense afkomst van de kapellen, poogde men bij de revolutionairen die het met de ideeën van Voltaire eens waren in het gevele te komen.

Op 16 september kwam het rekest van het Rijk van Nijmegen in de Landschapsvergadering ter sprake. Hier verwees men dit weer opnieuw naar het college door, dat echter bij zijn standpunt: VERKOPEN bleef. Uiteindelijk werd 30 oktober van het jaar 1795 een zwarte dag voor het Valkhof.

De burcht gesloopt

Het Provinciaal College, dat de vroegere Rekenkamer vervang was de enige die er financieel voordeel van had. Met de opbrengst van de verkoop van de tufstenen kon een deel van de opgelegde oorlogsschatting betaald worden. Alles zou

af- of uitgebroken worden, tot de fundamenten toe.

De stad had het voor elkaar gekregen, om het burchtterrein en de St.Nicolaaskapel voor f 7.000 van de provincie over te nemen. De St.Maartenskapel (nu Barbarossa-ruïne) was aanvankelijk aan de slopers verkocht, maar deze waren bereid om deze weer voor f 3.000 van de hand te doen. De stad werd dus uiteindelijk voor f 10.000 eigenaar van het terrein en de twee kapellen. Voorlopig stond de stad het terrein nog voor twee jaar af aan de slopers. Ongeveer 100 tot 150 man hebben dit werk in die periode geklaard. Het bleek helaas niet mogelijk om de Barbarossa-kerk in zijn geheel te behouden. Nadat verschillende muren in de nabijheid waren afgebroken, moesten de zijmuren van de kerk wegens instortingsgevaar ook gesloopt worden. In 1797 toen de sloop vrijwel beëindigd was, moest er nog een bouwvallig deel gesloopt worden. Alleen de absis bleef gespaard. Daarmee was de narigheid nog niet ten einde, want in 1799 moesten de gewelven van de crypte worden afgebroken wegens instortingsgevaar. Regen en vorst zullen hier wel debet aan geweest zijn.

Zo stond het terrein dan leeg en onttakeld aan de rand van de stad, als een dagelijkse aanklacht tegen de cultuur-barbaren die hieraan schuldig waren.

Johan In de Betouw en de kunstenaar Hendrik Hoogers hadden in de voorafgaande jaren al hun plannen om de burcht te behouden aan diggelen zien vallen. Vooral Hendrik Hoogers had als goed patriot met vreugde de binnenkomst van de Fransen begroet. Hij zal hevig teleurgesteld zijn geweest, toen - binnen het jaar - Fransgezinde patriotten in de Landdag, het nieuw opgericht "Collegie" en zelfs binnen het Kwartier van Nijmegen stemden vóór afbraak van de burcht. Zelfs voor het behoud van de twee kapellen - een soort troostprijze voor de stad - was veel discussie nodig.

De etsen van Hendrik Hoogers

De vroegste tekening van Hendrik Hoogers, vanuit zijn ouderlijk huis, dateert uit 1771. De weergegeven huizen laten al zijn voorliefde zien, die hij voor een topografische weergave had. Tot 1784 tekende of schilderde hij ook Bijbelse en Grieks-mythologische voorstellingen.

Van 1784 tot en met 1796 hield hij zich voornamelijk bezig met het weergeven van de oude Valkhofburcht, die hij nog in alle glorie kon vastleggen. Had hij soms een voor gevoel van de naderende ramp? Het is in ieder geval merkwaardig, dat hij nooit een tekening heeft gemaakt van de afbraak. Waarschijnlijk ging hem die afbraak zózeer aan zijn hart, dat hij geen tekenstift op papier kon krijgen.

Hij zendt in 1800 de eerste drukken van een etsen van de burcht, gemaakt naar een pen- en penseeltekening uit 1784, naar het gemeentebestuur. In zijn begeleidende brief schrijft hij: *"Liefst verkieze ik de oorsaaken der slooping van hetzelfde, niet nae te vorsen; 't is nog versch in U Lieden gebeugen. Nog de doordrijvers van den verkoop, nijd nog jaloersheid aan te tijgen: neen, liever wilde ik mijn kunstvermogen te baat neemende, de naegedachtenis vereeuwigen van dit sonderlinge Slot: door twee Teekeningen in verschillende tijden door mij nae hetzelfde gemaakt te doen graveren."* De tweede ets die in de brief genoemd wordt, zou later aangeboden worden.

De datering van de brief is 18 oktober 1800. Hendrik Hoogers heeft het doel van de revolutionaire strevers, om de burcht uit het geheugen te wissen met deze etsen kunnen verijdelen. Door de koperen etsplaten kon het beeld van de burcht vele malen vermenigvuldigd worden, waardoor het gebouw niet vergeten werd. Deze etsplaten bestaan trouwens nog steeds.

De volgende bewaard gebleven tekeningen en etsen van verschillende kunstenaars laten het terrein met de beide kappen zien als een park waar de bomen al hoog opschieten. Waarschijnlijk zijn het populieren die vlug groeiden. Deze bomen werden vooral aan de buitenzijde van de heuvel geplant. Dit is mooi te zien op het zg. "Gelders Panorama van Nijmegen" van Derk Anthony van der Wart, getekend in 1806. Waarschijnlijk is het allemaal wat te geflatteerd weergegeven. Een tekening van dezelfde kunstenaar uit 1812 laat veel kleinere bomen zien.

Een opmerkelijke tekening

Zoals reeds opgemerkt: tekeningen van de afbraak ontbreken geheel. Er is slechts één gravure bekend van de Rotterdamse schilder Cornelis Hardenberg (1755 - 1843) van

de "Ijsgang en verwoesting voor Nijmegen" uit 1799, gezien vanuit Lent. Hierbij is ook de nog geheel kale vlakte van het Valkhof te zien, met de Nicolaaskapel. In de catalogus van de Valkhofexpositie van 1980 staat dat het gebouw links hiervan, op het Kelfkensbos moet staan.

Ik zou hier vraagtekens bij willen zetten. Perspectivisch gezien is dit bijna onmogelijk, gezien het lage standpunt dat de tekenaar op de Oosterhoutse dijk innam. Het gebouw lijkt ook bijna tegen de kapel aan te staan, wat vanuit het standpunt van de tekenaar juist wel weer mogelijk is. Mijn hypothese is: zou dat gebouw niet de St.Maartens/Barbaroskakapel kunnen zijn, vóórdat de zijmuren wegens instortingsgevaar gesloopt moesten worden? Het is goed mogelijk, dat de tekenaar reeds een voorstudie van het Valkhof gemaakt had toen de Barbarossa-kapel nog overeind stond. Later heeft hij misschien deze voorstudie gebruikt om zijn winterse ijsdrama te vervolmaken. Hij zal zijn tekening inderdaad niet geheel op lokatie gemaakt hebben, gezien de weersomstandigheden! De tekenaar woonde trouwens niet in Nijmegen, maar was tekenleraar aan de Renswoudse Stichting in Utrecht.

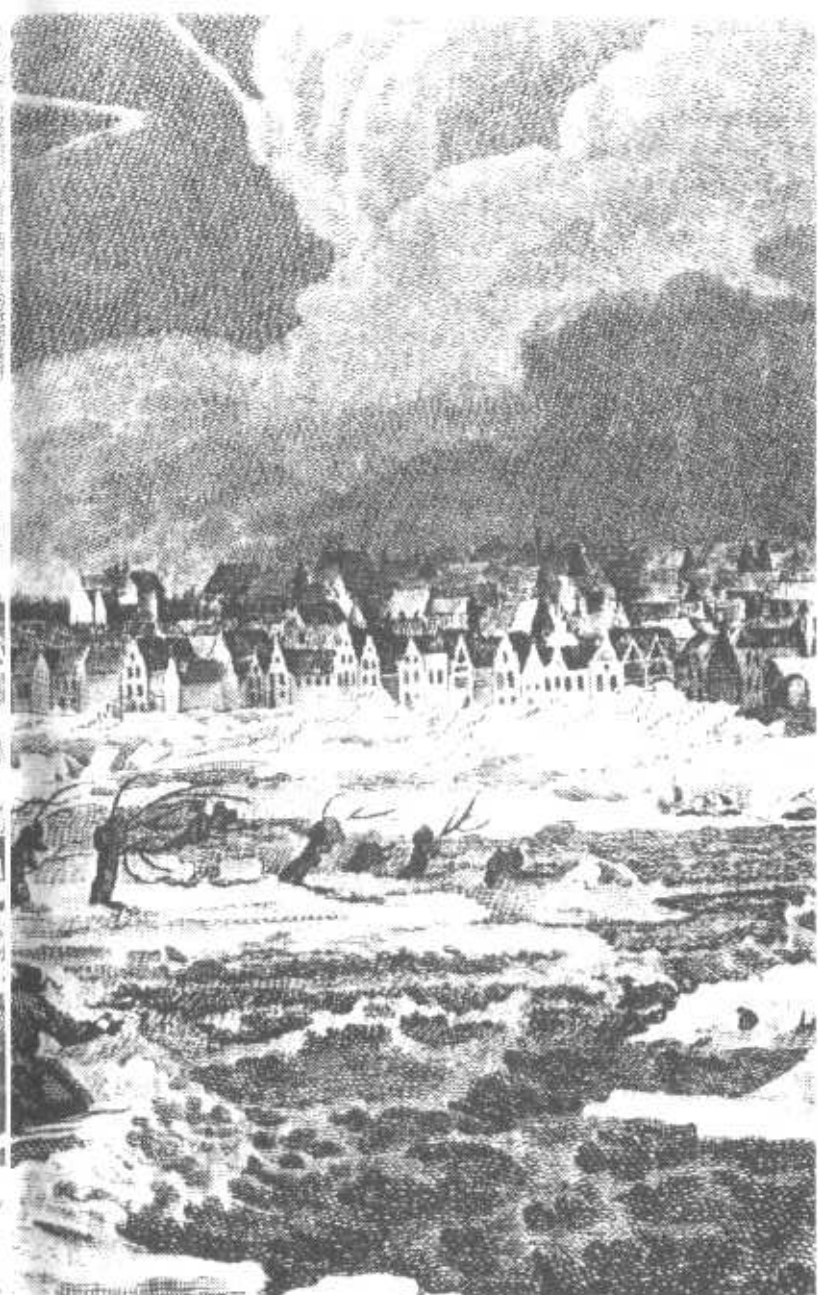
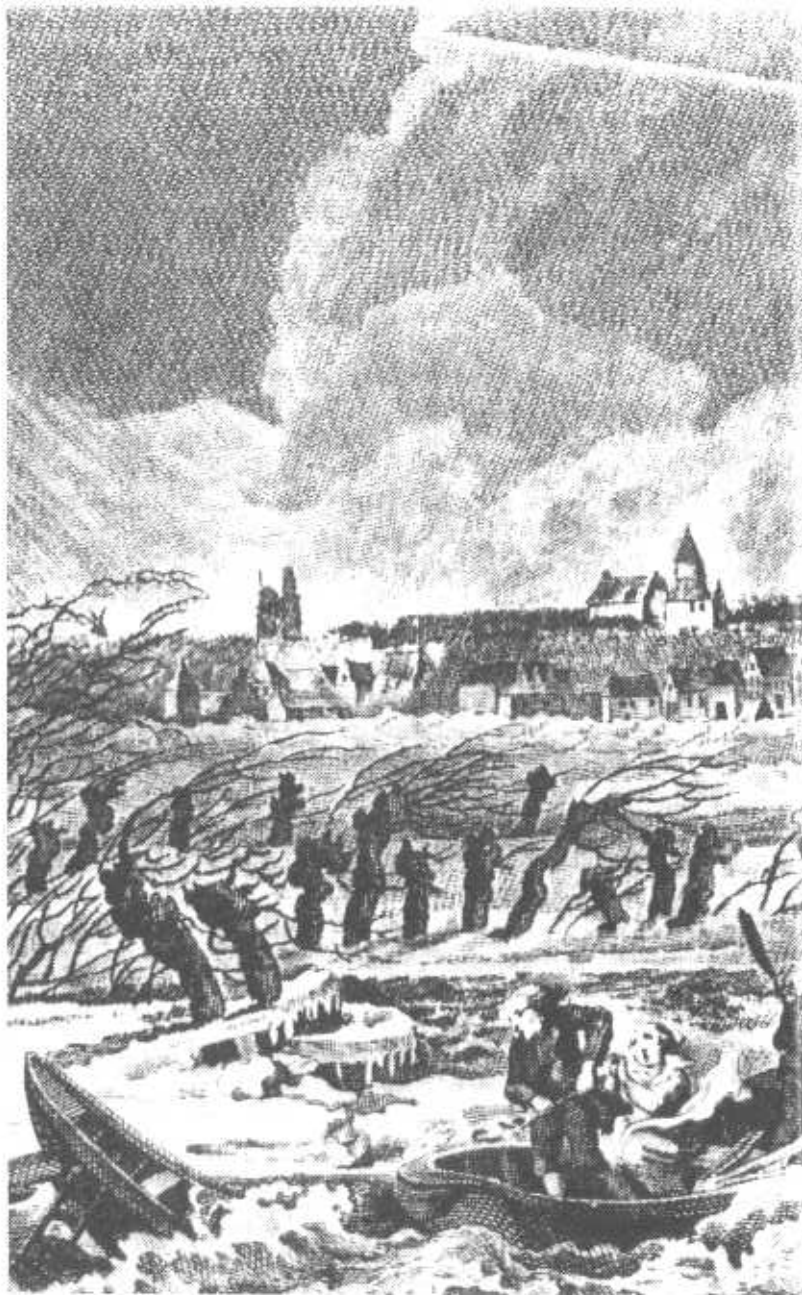
Stel dat het genoemde gebouw tóch op het Kelfkensbos stond: waar is dan de Barbarossa-ruïne gebleven? Die had normaliter goed zichtbaar moeten zijn omdat er op het Valkhof in dat jaar nog geen hoge bomen stonden. Dit sterkt mijn veronderstelling.

Wat er van zij: niet alleen vanwege de overstroming, maar ook topografisch is deze gravure een zeldzame prent.

Pas in 1805 is Hendrik Hoogers was zoverre over zijn verdriet heen, dat hij een aquarel maakte van de Barbarossa-ruïne, naar aanleiding van een prijsvraag uitgeschreven door het kunstgenootschap "Felix Mertitis" te Amsterdam. Hij verwierf daarbij een eervolle vermelding. Achter de ruïne tekent zich een regenboog af; een symbool van hoop op betere tijden.

Heeft hij aangevoeld dat er ooit wel eens mensen zouden opstaan die de Valkhofburcht weer in ere hersteld zouden willen zien?

Nijmegen is het verplicht, om zijn naam als Keizerstad in ere te houden en als symbool hiervan de burcht weer op te

Ijsgang en verwoesting voor Nijmegen - Gravure van Cornelis Hardenberg

bouwen, en zo te herstellen wat vorige generaties hebben proberen weg te vagen!

Laten we hopen, dat de lovende woorden die de Nijmeegse schrijver en dichter Arkstee in 1788 neerschreef, ook voor deze generatie zullen gelden:

NIJMEGEN, de oude hoofdstad der Batavieren

Nadat gij honderd jaar, of meer
In zulk een toestand laag te treuren
Heeft Frederik Barbarossa u weêr
Vernieuwd en kragtig op doen beuren
Dees Keizer deed uw slot, uw hof,
Dat eertijds 't gansch heelal moest prijzen
Uit zijn verachte puin en stof
Weer in zijne oude pracht verrijzen:
Dus zaagt ge uw Burcht, eerst gansch geslecht
Weêr in zijn oude luister opgerecht.

N.B.: Hoe zou zijn gedicht eruit hebben gezien, als hij geweten had dat de burcht binnen tien jaar gesloopt zou worden?

Geraadpleegde literatuur:

1. Het Valkhof te Nijmegen. Catalogus Museum Commanderie van St. Jan, Nijmegen 1980.
2. De Waal buiten de oevers. Catalogus Museum Commanderie van St. Jan, Nijmegen 1988.
3. Dr. J.A.B.M. de Jong: Hendrik Hoogers: Patriot en kunstenaar. Nijmegen, 1969.
4. H.K. Arkstee: De oude hoofdstad der Batavieren. Gedrukt bij Isaac van Campen Nijmegen 1788.

TREURZANGEN OVER HET OUDE VALKHOF

Door Henk Schoonwater

Als aanvulling op het voorgaande artikel heb ik hier en daar wat teksten uit de literatuur geplukt. Hieruit blijkt dat velen de afbraak van de "Furstendomsburcht" betreunden. Een bloemlezing uit wat ik hier en daar vond:

1805:

Niets van deze schuttings-schans
Die de nijdige afgunst thans
Heeft gesloopt, voor mij verbergen?
Zeg mij of, op Batoos grond,
Dit gevaart, met muur en toren
Eer Augustus wierd geboren,
Reeds in vollen praal, hier stond:
Welk een lot aan trans en wallen
Door den wreevel-ziekten nijd
Erger vijand dan de tijd,
Telkens zij te beurt gevallen?

Uit: Lotgevallen van Nijmegens Burgt
Door Mr. E.J.B. Schonk, rector van de
Latijase school te Nijmegen, 1805.

1837:

Niet tegenstaande het Valkhof dikwijls de aanvallen der Noormannen weerstaan had; soms door deze barbaren vernield, maar weder luisterrijk was hersteld geworden; hoewel de burgt gedurende duizend jaren, de woede des tijds getrotseerd had, en de getuige van zoo vele merkwaardige voorvallen was geweest, werden, na het bombardement van 1794 door de Franschen, in eene algemene vergadering der staten, besloten, het grijze slot, ondanks de pogingen der regering van Nijmegen, die zulks wilde beletten, als nietig puin te verkopen. Hierdoor verdween voor altoos het schoonste gedenkteken dat het vaderland bezat; hetgeen de Barbaren.... (geintje red.)

...gespaard hadden; datgene wat hunne harten met eerbied vervuld had, werd door hen verwoest.

(Uit het zelfde boek:)

In het jaar 1794 werd de stad door de Fransen gebombardeerd en ingenomen; door dit bombardement werden vele huizen, maar vooral het Valkhof, schrikkelijk geteisterd, en deze handelswijze der Franschen, die ons vrijheid aanbragten, beroofde niet alleen NEDERLAND, maar geheel EUROPA van een zijner oudste, schoonste, en roemrijkste gedenktekenen.

Uit: De stad Nijmegen en derzelve omstreken
Door C.H. Clemens, Nijmegen; D.J. Haspels 1837.

1861:

Uw levenskracht is voorbijgegaan: uw oud aanzien, uw roem onder de steden, is vergeten. Voor al wat oud is, heeft het geslacht, dat u uit uwe plaats verdrongen heeft, weinig eerbied.

Uit: Troostrede aan het oude Nijmegen.
Door Mr. J.J.L. van der Bruggen;
Kemink en Zn. Utrecht, 1861.

1883:

De Nijmegenars hoorden er niet van, of alle pogingen werden aangewend om de verwijdering van dit "alleroudst en vermaertst gebouw op den Bataafschen grond te voorkomen..."

Uit: Noviomagum, herinnering aan Nijmegen's geschiedenis. Door H.B. van Lummel, 1883.

1930:

De burcht was zodanig beschadigd, dat het hersteld grote geldsommen zou kosten. Bovendien was zij in de nieuwe democratische tijd een herinnering aan eeuwenoude vorstelijke grootheid.

Uit: Het Valkhof en Oud Nijmegen.
Door Th. Kuiper. Uitgave: P.A. Geurts 1930.

1930 (?):

Het is zeer te betreuren, dat de schennende hand van den slooper heeft doen verdwijnen de eeuwenoude burcht, wier geschiedenis zoo innig is saamgeweven met die van de stad Nijmegen...

Het oudheidkundig schoon waarvan deze bladzijden in woord en beeld getuigen, is helaas verdwenen. Het historisch bouwwerk, dat de stormen van vele eeuwen, wist te trotseren, is door een niet genoeg te bejammeren besluit van een landvergadering, welke tekort schoot in haar verantwoordelijkheidsbesef jegens hen die na haar kwamen, van de aardbodem weggevaagd...

Uit: Nijmegen, de oude hoofdstad der
Batavieren. Brochure uitgegeven door de
V.V.V. "Nijmegen Vooruit" waarschijnlijk 1930.

(Uit het zelfde boek:)

(..) Herinnert hij zich, wat hier gebeurde, hoeveel lief en leed op deze plaats voorbij ging, hoeveel heerlijkheid en glorie hier werd ten toon gespreid, dan verkrijgt ze zeker nog grooter beteekenis, en wijst hem van vergankelijke schoonheid en vorstenluister op de onvergankelijke heerlijkheid van zijn God.

1956:

(...) De middeleeuwse ringmuur had geen militaire betekenis meer en bleef onaangetast tot de snode afbraak der duizendjarige keizerspalts in 1796/1797.

Uit: Stede-atlas van Nijmegen door de
Kleefse Dr. Friedrich Gorissen. Nijmegen 1958.

1958:

Twee parels uit een verloren kroon.

Naar aanleiding van zijn verhaal over een in 1890 gehouden "studentikoze maskerade" die de glorieuze intocht van Karel V moest voorstellen, en eindigde in de tot "Keizerszaal" veranderde Barbarossa-ruïne, schreef Dr. Brinkhof:

Na dit originele vergrijp aan een eerbiedwekkend monument is onze ruïne voor altijd (?) met rust gelaten. Slechts voorzichtige handen, geleid door Ir. Deur, herstelden na de oorlog haar geschokte muren, en gaven de oude parel nieuwe glans.

Uit: de Gelderlander van 12 april 1958
door dr. Jan Brinkhof.

1958:

De ommegang van de historicus.

(...) Van het Valkhof echter... is bijna alles kapot. Het is ons Forum Romanum.

Uit: Nijmegen in de Spiegel.
Door prof. dr. L.J. Rogier
Gebr. Janssen Nijmegen 1958.

Titelplaat van het boek "Lotgevallen van Nijmeegens burgt, gezege het Valkhof" van de auteur E.J.B. Schonck. We zien de ruïne met treurende engeltjes. (1805, graveur onbekend)

INHOUD VALKHOFNIEUWS 1995 - 4:

Voorwoord bij Valkhofnieuws 1995 - 4 (M.Vollebregt)	Pag.145
Herbouwplannen gepresenteerd aan College en Raad (F.Boshouwers)	Pag.146
Klimaatregeling in de St.Nicolaaskapel (F. Boshouwers)	Pag.155
Raadsbesluit nieuwbouw Nijmeegs Museum (J.M.T. Nooy)	Pag.158
Naar een nieuw museum (J.M.T. Nooy)	Pag.161
Alternatieve locaties voor het museum? (J.M.T. Nooy)	Pag.164
Een triest jubileum (H. Schoonwater)	Pag.166
Treurzangen over het oude Valkhof (H. Schoonwater)	Pag.185

BERICHT VAN DE REDACTIE ...

Wegens de presentatie van de herbouwplannen was er in dit Valkhofnieuws helaas geen plaats meer voor twee artikelen. Het gaat om de artikelen "*Nijmegen's oude stadspoorten*" van Paul Hoos en "*Het Valkhof als bouwwerk - deel 7: de ringmuur met haar muurtorens en aanbouwsels*" van Maurice Vollebregt. Natuurlijk houdt U deze artikelen te goed; ze zullen doorschuiven naar Valkhofnieuws 1996 - 1.

